

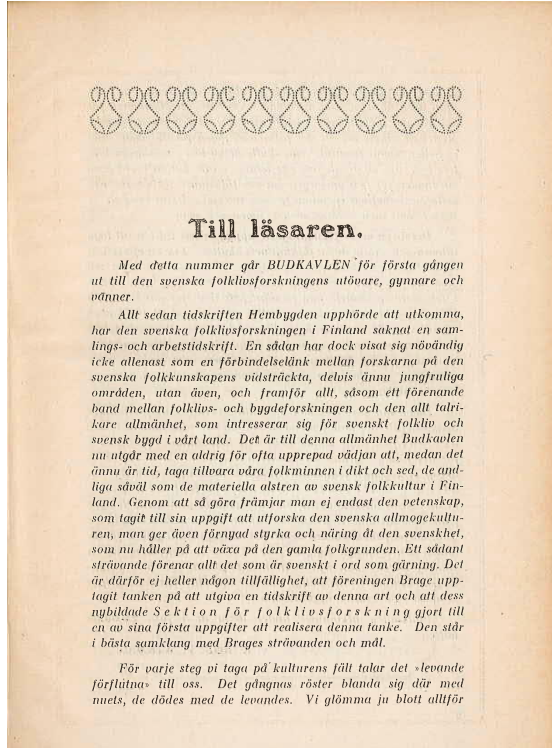
FREDRIK NILSSON

"Till läsaren"

Budkavlen som emotionell, politisk praktik

”Till läsaren. Med detta nummer går *Budkavlen* för första gången ut till den svenska folklivsforskningens utövare, gynnare och vänner”. Orden är huvudredaktören K.Rob.V. Wikmans och inleder det första numret av *Budkavlen* (1922). Av anslaget att döma förväntade sig Wikman att tidskriften skulle locka en i vissa avseende heterogen läsekrets. Men hur skulle en ny tidskrift lyckas med detta? I föreliggande bidrag undersöks på vilka sätt det viktiga första numret gavs en inramning och ett innehåll som mobiliserade såväl folklivsforskningens utövare som dess gynnare och vänner. Mobilisering är alltid förknippat med känslor; det handlar om att väcka ett engagemang och att skapa en särskild stämning, en atmosfär, kring exempelvis en rörelse eller en särskild uppgift (t.ex. Nilsson 2000; Lundin & Nilsson 2020). Lanseringar av vetenskapliga tidskrifter utgör därvidlag inget undantag. Tidskriften analyseras därför som en emotionell praktik som får sin särskilda karaktär av att lanseras i en politiskt laddad samtid där det svenska Finland föreföll hotat av fennomaternas ambition att genomdriva en förfinskning av Finland. Artikelns huvudfråga lyder: Hur mobiliserade *Budkavlen*,

Nyckelord: Wikman, dans, Replot

K.Rob.V.Wikmans presentation av tidskriften *Budkavlen* i 1922 (1).

genom de bidrag som publiceras i det första numret, ett intresse för tidskriften och i förlängningen ett engagemang för det svenska i Finland? Av utrymmesmässiga skäl är det inte möjligt att analysera samtliga texter och jag har därför gjort ett urval som speglar helheten. I sin helhet innehåller premiärnumret följande texter: *Till läsaren*, K.Rob.V. Wikman; *Trädet – människan*, K.Rob.V. Wikman; *Talkoarbetet i Ö. Nyland*, Anders Allardt; *Seder och bruk vid slakt i Replot*, Wilhelm Sjöberg; *Stora själen*, Yngvar Heikel; *Ur vallhördingarnas liv*, Ernfrid Olenius; *Ortstraditioner*, Wilhelm Sjöberg; *Meddelande från Svenska litteratursällskapets Folkloristiska arkiv*; *Bokanmälningar*; *Brages verksamhet*; *Brages vignett* (som beskriver

omslaget), samt: *Budkavlens förkortningar av svenska ortsnamn*.¹ Av dessa kommer Wikmans, Allardts, Sjöbergs och Heikels bidrag att analyseras. Men innan dess ska jag kortfattat redogöra för det tidliga och rumsliga sammanhang som formar tidskriften, vilket följs av en teoretisk precisering av hur känslor undersöks i föreliggande bidrag. Därefter följer själva analysen.

Ett politiskt uppvaknande

Budkavlen är endast ett av flera uttryck för en mobilisering av det svenska Finland vid denna tid. Några år tidigare, 1918, hade till exempel Åbo Akademi återetablerats med en palett av så kallade nationella vetenskaper. Historia och folklivsforskning ingick bland dessa. Det handlade om vetenskaper som skulle öka kunskapen och medvetenheten om den egna nationens historia, språk och kultur, vilket samtidigt innebar att de skulle bidra till att forma och stärka den nationella identiteten. Folklivsforskningen var på detta vis, i likhet med Åbo Akademi, politiserad från början (Villstrand 2018:44, 199) och rottrådarna sträcker sig ned i det föregående århundrandet.²

Intresset för en till synes allt svagare svensk allmogekultur i Finland ökade under andra delen av 1800-talet som en konsekvens av att fennomanin vann mark, men även till följd av att industrialisering, urbanisering och emigration tilltog. Med ambition att dokumentera vad som återstod av den svenska kulturen begav sig folklivs-, folkminnes- och/eller hembygdsforskare ut på landsbygden; de samlade in föremål, sagor och berättelser. Redan 1874 grundade Axel Olof Freudenthal Svenska landsmålsföreningen och lite senare, 1885, bildade Ernst Lagus Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS) (Wikman 1955:3–8).³ Det uppväckta intresset omfattade även Nykarleby seminarium (1873), Svenska Folkskolans Vänner (1882), Arbetets vänner (1891), Svenska Odlingens Vänner (1909) och Svenska Folkpartiet (1906).⁴

Föreningen Brage, som gav ut *Budkavlen*, ingick också i den spretiga svenska rörelsen. Föreningen grundades 1906 av Otto Anders-

son med målsättning att dokumentera, bevara och främja svensk folkmusik och folkdiktning i Finland. Brage, den fornnordiska skaldekonstens gud, ställdes i direkt kontrast till Kalevala-traditionen (Rask 2006:7–11). Brage verkade således från första början för det svenska i Finland och 1910 sammanfattades föreningens målsättning på följande högstämda vis:

Brages strävan är i stort sett att framhäva det äktsvenska, det bondsvenska, att bringa det till heders i vår odling, att låta den svenska tonen från våra stilla, undanskymda bygder ljuda ren och klar, väckande genljud i varje svenskt bröst, lärande även den mest kultiverade, mest kosmopolitiska, var han är hemma, var han bör söka sina likar liksom hela den svenska odlingens rötter. (efter Lönnqvist 1983:191)

För de organisationer och föreningar som ingick i den svenska väckelsen var dokumentation och synliggörande av kulturarvet ett mål som samtidigt tjänade ett högre syfte: Man sökte spår efter en ursprunglig folklig kultur som kunde definiera det svenska kulturarvets särart och rättmätiga plats i Finland.⁵ Kulturen skulle fästas i territoriet och detta speglades i en livlig publikationsverksamhet.

Finlands svenska folkdiktning utkom med sin första volym 1917. I arbetet, som skedde inom SLS ramar, deltog bland andra Wikman och Gabriel Nikander. Den senare blev sedermera (1921) den första innehavaren av den Kiseleffska professuren i Nordisk kulturhistoria och folklivsforskning vid Åbo Akademi. Nikander var också involverad i skapandet av *Budkavlen*. Utgivningen av serien *Folkloristiska och etnografiska studier*, som inleddes 1916 av SLS, ingick också i den allt livligare publikationsverksamheten. Översiktsverket *Det svenska Finland*, som utkom 1919–1923 med Nikander som redaktör, bör likaså nämnas i detta sammanhang. Tillsammans med historikern Ernst von Born publicerade Nikander dessutom *Den svenska nationaliteten i Finland* (1920) som definierades som finlandssvenskarnas Magna Charta. Vid samma tid diskuterades nämligen också svenskt självstyre, i synnerhet inom Svenska Folkpartiet och 1919 presenterade Svenska Finlands folkting ett förslag på svenskt självstyre i Finland (Engman 2016:371–383). Nikander

låg bakom förslaget som senare publicerades i ovan nämnda *Den svenska nationaliteten i Finland* (Nilsson 2021).

Budkavlen verkar sålunda i en politiskt laddad tradition och atmosfär, vilket gör namnvalet särdeles intressant. En budkavle är en kommunikationsteknologi som i bondesamhället förknippades med politisk makt. Vem som hade rätt att kalla till samling och i vilket syfte var reglerat genom statligt styrda byordningar.⁶ Det var åldermannen som kallade till samling genom att blåsa, trumma eller skicka budkavle till samling. Budkavlen knöt samman isolerade eller vidsträckta geografiska rum samtidigt som den vidmakthöll sociala och politiska gemenskaper. Budbärarens trovärdighet och legitimitet vilade på möjligheten att visa upp kavlen, symbolen som signalerade att bäraren på åldermannens uppdrag förde ut budskap (jfr Forsblom 1917:69–71). Men budkavlen kunde också föra fram subversiva budskap. Sedan tidig medeltid hade budkavlar använts i Norden för att mana till uppror (Würtz Sørensen 1988:35–40), vilket ännu var fallet under 1800-talet (Nilsson 2000). Skulle namnvalet förstås som att Brage, genom Wikman, tog rollen som ålderman i det svenska Finland och att man manade till en sammanhållen finlandssvensk rörelse i direkt eller indirekt opposition till det finska? Kanske. Klart är dock att budkavlens politiska kulturhistoria bidrar till att skapa en särskild atmosfär kring tidskriften.

Nätverk, mobilisering och emotionella praktiker

Studien inspireras av en grundtanke som formulerats av den franske sociologen Bruno Latour: ”Samhället är inte det som håller oss samman, det är vad som hålls samman” (1998:54). Det är relationen mellan människor samt relationen mellan människor och olika artefakter som skapar eller stabiliserar ett samhälle eller en intressegemenskap. Samhället/gemenskapen kan därför inte studeras som ett objektivet faktum, utan ska ses som ett ”heterogent kollektiv som måste förverkligas aktivt” (1998:276). Studier inspirerade av denna idé präglas av ett intresse för performativitet där frågan om hur nätverk stabiliseras utgör ett huvudspår. Nätverkens hållbarhet

ska dock inte överdrivas, de är ständigt utmanade av konkurrerande nätverk. Med utgångspunkt i denna övergripande förståelse av nätverk, i förening med det högexplosivt laddade politiska landskapet, formuleras artikelns huvudfråga: Hur mobiliserade *Budkavlen*, genom de bidrag som publiceras i det första numret, ett intresse för tidskriften och i förlängningen ett känslomässigt engagemang för det svenska i Finland?

Känslor ligger till grund för meningsskapande genom distinktioner och enligt detta synsätt är känslor produktiva, relationella och performativa (jfr Frykman 2012:34–39). De är produktiva genom att bidra till ett kulturellt meningsskapande som formar ett Vi och de Andra. Härigenom är känslor också relationella; känslor uppstår och uttrycks alltid i relation till någon annan eller något annorlunda (Ahmed 2004:120, 125). Känslor är dock inte överhistoriska, utan situerade. Vi förväntas, menar till exempel Sarah Ahmed, känna något särskilt i vissa situationer och detta innebär att den enskilde individen, för att inte framstå som avvikande, iscensätter känslan kroppsligt, muntligt eller skriftligt. Vi måste visa att vi är i ”rätt” sinnesstämning, *in the mood*, för att få ett erkännande och därmed inkluderas i gemenskapen (Ahmed 2014:17). Andra känslor har inte samma värde och kan, om de kommer till uttryck, leda till exkludering eftersom de förstör stämningen. Det talade eller skrivna ordet kan därmed studeras som en emotionell praktik i samband med mobilisering inför en viss fråga eller rörelse (Scheer 2012:209). Jag kommer att betrakta *Budkavlen* som en sådan emotionell praktik som vill väcka engagemang för tidskriften och i förlängningen det svenska i Finland.

I följande avsnitt diskuteras Wikmans inledande programförklaring och därefter undersöks innehållet i tidskriften med fokus på följande teman: Vilka platser lyfts fram som betydelsebärande i detta första nummer?; vad föreföll känneteckna de som bebodde det svenska Finland?, samt; varför ansågs folkdansen Stora själen så pass betydelsefull att beskrivningen av den gavs utrymme i en uppenbarligen politiskt laddad tidskrift?

"Medan det ännu är tid". Att samlas kring en fråga

Wikmans programförklaring, *Till läsaren*, vände sig som framgått till en delvis heterogen läsekrets som sannolikt inte var helt okänd för honom. Förmodligen ingick somliga i denna krets i den svenska väckelse som vuxit i styrka sedan 1800-talets senare del och som Wikman också var en del av (jfr Åström 2006:184–185). När *Budkavlen* skapades fördes alltså en särskild stämning omedelbart med in i arbetet: Tidskriften manade till mobilisering för det svenska i Finland, vilket också träder i förgrunden i den inledande programförklaringen.

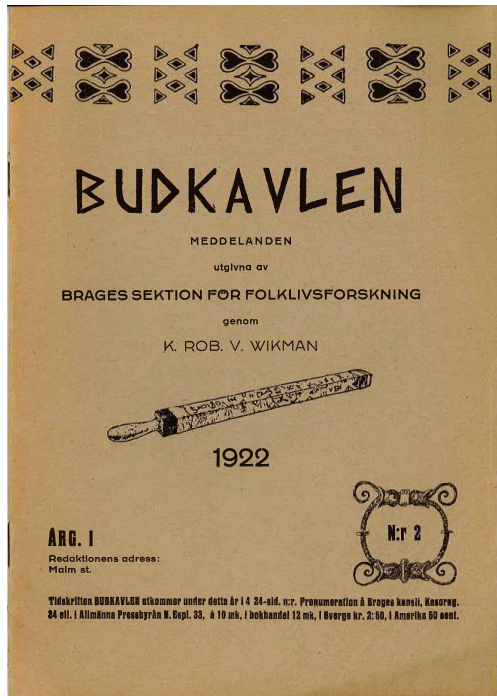
Wikman inledde med att konstatera en brist eller ett problematiskt tomrum: ”Allt sedan tidskriften *Hembygden* upphörde att utkomma, har den svenska folklivsforskningen i Finland saknat en samlings- och arbetstidskrift” (Wikman 1922:1). Tomrummet saknade inte kulturell tyngd. Tidskriften *Hembygden. Tidskrift för svensk folkkunskap och hembygdsvetenskap i Finland* hade initierats av språk- och folklivsforskaren Väinö Solstrand och gavs ut 1910–1918.⁷ Solstrand omgavs av en särskild aura. Han räknas till de så kallade storsamlarna vid SLS och tidskriftens koppling till hembygdsvetenskapen hade gjort den till ett viktigt komplement till SLS i stigande grad strikt vetenskapliga utgivningsverksamhet (Ekrem 2014:75). *Hembygden* som fenomen omgavs dessutom av en positiv grundton; hembygden motverkade kulturell vilshenhet, det var platsen för det äkta, rena kulturarvet och skulle därför värnas.⁸ Genom att peka på ett tomrum anspelade Wikman på en känsla av förlust och det var inte första gången som Wikman använde tomrummet som retoriskt grepp.

När Nationalmuseet hade öppnat i Helsingfors 1916 ställde sig Wikman kritisk till vad den svenska allmogen skulle upptäcka på museet; det svenska i Finland saknades (Storå 1992:88). Med utgångspunkt i vad som uppfattades som ett tomrum i museet initierades arbetet med översiktsverket *Det svenska Finland*, på samma sätt som han nu slog ett slag för *Budkavlen*. Tidskriften skulle ut-

göra en viktig förbindelselänk mellan de professionella folklivsforskare som undersökte det svenska i Finland och samtidigt skulle den fungera som ett: ”förenande band mellan folklivs- och bygdeforskningen och den allt talrikare allmänhet, som intresserar sig för svenskt folkliv och svensk bygd i vårt land” (Wikman 1922:1). Tidskriften skulle samla folket kring en viktig fråga – precis som en verklig budkavle – och det var bråttom.

Det är till denna allmänhet Budkavlen nu utgår med en aldrig för ofta upprepad vädjan att, medan det ännu är tid, taga tillvara våra folkminnen i dikt och sed, de andliga såväl som de materiella alstren av svensk folkkultur i Finland. (Wikman 1922:1)

Kulturarbetet var hotat och snabb mobilisering var en absolut nödvändighet för att ”medan det ännu är tid” förhindra att det kollektiva arvegodset förskingrades: ”Det är en av de förnämligaste uppgifter

Budkavlen 1922:2. Redaktör K. Rob. Wikman

vår tid har att taga tillvara och samla dessa folkminnets skatter. För en eftervärld skall detta icke längre vara möjligt” (Wikman 1922:2). För den som tog sitt ansvar väntade en belöning; en upplevelse av att ha förenats med det förflutna: ”Den samlare, som någon levat sig in i de minnen, som passera inför åldringen syn, han har redan i denna upplevelse en belöning för sin möda” (Wikman 1922:2). I Wikmans text flätades vördnad för det förflutna dessutom samman med nuet och framtiden, vilket ytterligare förstärkte känslan av akut brådska.

Visst är, att vördnaden för det gångna förminskats i kapp med vördnaden för de gamla. Men lika säkert är, att det folk, som ingen forntid äger, äger ej heller någon framtid. Illa skulle vi ha läst i människosläktets bok, om vi trodde, att vår odling skulle kunna bestå utan vördnaden för och omsorgen om vår folkstams dyrbaraste arvgods, dess andliga egendom genom tiderna. Detta arvgods är svensk sed, svensk sång, svensk sägen och saga. (1922:1–2)

Vårt arvegods, Vår folkstam måste värnas! – så skulle man känna för det svenska i Finland. Programförklaringen var på detta vis en emotionell praktik, men också ideologisk kompass och ett vetenskapligt ställningstagande. Wikman avslutade nämligen som han började; genom att betona tidskriftens position som förenande länk mellan samhälle och vetenskap, men också mellan amatörer och professionella forskare.

Av samlaren måste bli en forskare, som medvetet går fram mot sitt mål. Den oskolade samlaren kan utträta betydande ting, härpå finnas vackra bevis. Men djuplöjningen är förbehållen den egentliga bygdeforskaren. Därför måste en ständig växelverkan äga rum mellan forsknings- och insamlingsverksamhet. En sådan växelverkan vill denna tidskrift i mån av sina krafter upprätthålla. (Wikman 1922:2)

Det är inte av en slump som Wikman betonade länken mellan den professionella fältarbetaren och den mer amatörmässiga samlaren. Folklivsforskningen, i likhet med folkminnesforskningen, professi-

onaliserades under 1920-talet efter decennier av mer eller mindre systematisk hembygdsforskning (Wikman 1968:8).⁹ Men professionaliseringen fick inte skapa ett avstånd till lokala samlare eftersom de delade samma målsättning, nämligen att värna det svenska i Finland (jfr Ekrem 2014:94). Som vi ska se härnäst var övriga bidrag formade av snarlika tanketrådar och känslor.

Folktrons lockande landskap

I numrets första bidrag, *Trädet – människan*, analyserar Wikman folktro kring träd och i likhet med övriga bidrag är texten kort (drygt tre sidor). Det ska inte överraska att Wikman valde detta tema. Även om hans mer omfattande arbete var inriktat mot folkse-der så hade han tidigt intresserat sig för folktro (Wikman 1955:18). I detta fall utgick artikeln från en specifik berättartradition: ”Folktron i Övermark socken i Österbotten vet förtälja, att man skall fälla timret till ett nytt hus, medan månen är i avtagande. De träd, som skola bilda första stockvarvet, böra hemforslas med toppändan förut. Då skall man slippa ohyra i gården” (1922:3). En anledning till att *Budkavlen* inleds med en analys av just denna tradition var sannolikt kopplad till platsen eller området som sådant. Österbotten hade en särställning som svenskt område i Finland (jfr Lönnqvist 1986:11–12) och enligt exempelvis Nikander var Österbotten särskilt intressant eftersom byarna inte hade förändrats av radikala skiftesreformer (Nikander 1919).¹⁰ Vissa bygder var sålunda mer lämpliga att fokusera på än andra. Kanske var idén om autenticitet alltså en anledning till att Wikman utgick från Övermark socken; möjligtvis skulle traditionen representera äktsvensk ursprunglighet. En annan anledning står att finna i att traditionen uppfattades som unik: ”Uppgiften står, så vitt jag vet, ensam för sig i det svenska Finlands härintills kända folktro” (Wikman 1922:3). Folkdivsforskningens ambition var, som nämnts, att fästa kulturen i territoriet och det unika manade därmed till mer forskning: ”[M]an kan endast hoppas, att våra svenska bygdeforskare framdeles skola finna flere belägg och varianter” (Wikman 1922:3). Om fler belägg kunde

hittas i andra delar skulle det svenska i Finland knytas samman som en helhet och kanske rent av, i bokstavlig mening, vinna mark.¹¹

Även om det inte fanns fler belägg gav sig Wikman ödmjukt i kast med en analys som tyder på en sådan ambition. Han konstaterade att traditionen var ett exempel på den ”sympatetiska månmagin” och detta var en föreställning som även förekom på annat håll: ”Regeln lyder, att ved och timmer böra fällas i ny, men den har ett betydelsefullt undantag: för att verka skyddande mot ohyran i det blivande huset, måste timret huggas i nedan” (Wikman 1922:3). När det konstaterats att traditionens magiska grundidé även fanns i andra delar av det svenska Finland presenterades studiens huvudfråga: ”Varför skola de fällda träden släpas från skogen med toppändan förut?”. Även detta svar knöts till utbredda folkliga föreställningar: ”Folkföreställningen synes vara att trädet, som bakvänt hemforslas från skogen, för med sig övernaturliga krafter, vilka eljest förbliva kvar i skogen” (Wikman 1922:6). Det var denna övernaturliga makt som sedan höll ohyran borta. I linje med den tidens komparativa spridningsparadigm sökte han återigen efter liknande exempel på annat håll. I Nagu hade en liknande tradition upptecknats och dessutom förekom föreställningen i andra delar av det svenska Finland samt i Norden och Estland (1922:4). Det som i förstone presenteras som något unikt, säreget, kopplades således samman med ett vidare territorium; den lokala traditionen var kopplad till svenska områden i Finland men även med andra kulturområden. Det svenska var på detta vis inte ett litet isolat, utan ingick ett vidare kulturellt sammanhang. I ytterligare två bidrag närmade sig tidskriften *Österbotten* och folktrons magiska landskap, men nu med utgångspunkt i folkliga traditioner från Replot.

Bidragen är i motsats till Wikmans text inte analytiska, utan det handlar om uppteckningar från SLS arkiv gjorda av Wilhelm Sjöberg. Det framgår inte om Sjöberg själv initierat publiceringen eller om redaktionen på egen hand valde att lyfta fram materialet ur arkivet. De publicerades dock under avdelningen *Materialsamlingar och fältforskningar* och manifesterar *Budkavlen* som mötesplats mellan professionella forskare och bygdeforskare. Anledningen

till att just Replot på detta vis gavs dubbelt utrymme var sannolikt kopplat till att platsens avskildhet. Som nämnts förmodades svenska Österbotten spegla en ålderdomlig kultur, vilket i synnerhet gällde isolerade byar såsom Replot. Den första uppteckningen, *Seder och bruk vid slakt i Replot*, är daterad januari 1922 och undertecknad av Sjöberg. Det finns ingen ytterligare presentation av författaren och det är inte alldeles osannolikt att läsekretsen kände till honom sedan tidigare. När Budkavlens första nummer lanserades i dagstidningar presenterades dock Sjöberg som ”den förtjänstfulla samlaren av österbottnisk folktradition” (*Pedersöre. Tidning för Jakobstad med omnejd* 7.6.1922). Under 1800-talets senare del hade, som tidigare påpekats, intresset för folkdiktningen i det svenska Finland väckts. Fadern till Wilhelm, Olof Reinhold Sjöberg, var länsman i Replot och hade på 1880-talet samlat in folkvisor och folksmelodier från hembygden. Wilhelm följde, tillsammans med brodern Hugo, i hans spår och tillsammans har de lämnat in en imponerande mängd uppteckningar till SLS, totalt 1 770 sidor (Biskop 2012:283).¹² Bland denna omfattande mängd uppteckningar finns beskrivningen av slakt i Replot, men förmodligen även det andra bidraget, *Ortstraditioner*, daterat 1919. Kanske valde redaktionen medvetet att lyfta fram vad som uppfattades som två av Sjöbergs mest intressanta uppteckningar från just detta område.

I *Seder och bruk vid slakt i Replot* kastas läsaren rakt in i en situerad kulturell praktik. Den första meningen lyder: ”Slaktningen utföres av kvinnor, då det gäller kalvar och får, men de biträdas av männen vid ko- och svinslakten” (1922:9). Den abrupta inledningen väcker i efterhand frågor. Förutsatte redaktionen att läsaren redan var bekant med folkliga traditioner i Replot? Utgick man från att just slakt var något som intresserade läsaren? Uppteckningen fortsätter med en lika kontextlös som detaljerad beskrivning av slakten.

Den vid slaktningen använda kvinnan kallas ”stickarin”. Sedan denna uppskurit djurets hals, eftersökes först ”välände” (matstrupen), varom en garnända knytes. Därefter avskäres pulsådern, och man låter blodet rinna i ett för ändamålet lämpligt kärl. Kniven, varmed stickningen utförts, bör vara blöt-, ej skarphärdad,

emedan djuret dör fortare, om en ej alltför skarp kniv användes. Djuret har svårt att dö, om en närvarande person ”ynkar” eller hyser medlidande med detsamma. För att påskynda djurets död vid slakten, sticker man kniven i djurets strupe samt avskär dess bägge öron och svansspetsen. (1922:9)

Därefter beskrivs hur djurkroppen togs om hand, men det berättas också om blodsoffer till tomten. Då slakten utfördes inne i stugan skulle nämligen några droppar blod, som en gåva till tomten, stänkas bakom ugnens mur. Uppteckningen ger ytterligare andra exempel på hur slakten färgades av folktro. När djuret skars upp togs en cirkelrund broskbit mellan båda framfogarna bort och kastades upp i taket.

Stickerskan kastar denna broskbit i taket, varest den blir någon tid kvarsittande. Råkar en ogift person stå under, när broskklappen faller ned, blir han förlovad eller gift inom ett år därefter. Om någon annan person befinner sig under vid broskappens nedfallande, inträffar för denna någon viktig händelse. (1922:9–10)

Uppteckningen fortsätter med en än mer intresseväckande detalj: ”Synes på djurets kropp efter hudens avtagning någon ryckning eller rörelse innanför den yttre köthinnan, säger man: ’köte lever’. Om en mörkrädd person med tänderna biter i ett sådant ställe, försvinner rädslan” (1922:10).

I *Ortstraditioner* fokuserar Sjöberg på särskilda stenar i folktraditionen. Uppteckningen inleds med en tragisk händelse från 1700-talet då ett brudfölje hade seglat på en sten strax under vattenytan. Samtliga ombord drunknade (1922:17). Ett annat exempel handlar om en äng vid Replot by där en brudgum kört omkull med sin brud ”vilket fick till följd att hon förlorade kronan” (1922:18). Enligt folklig tradition väntade ”synnerligt stor olycka” om man körde omkull på denna äng. Det sista exemplet i uppteckningen behandlar en ”av kummelsten uppförd cirkelformig byggnad, vilken omsluter några flata stenar”. På platsen hade förmultnade benrester hittats och dessutom hade kyrkklockor hörts ringa från platsen. Dess säregna, mystiska ställning förstärks av att

”vidskepliga vallfärder” genomförts till platsen. I uppteckningen konstateras även att det fanns andra liknande platser i Replot och dessa är ”ofta förbundna med spökhistorier av olika slag” (1922:18). Det förflutnas landskap framställs återigen som magiskt, lockande och annorlunda, men det var samtidigt ett förflutet som ännu gick att fånga. I Replot levde, som det verkar, det gamla, rena och äkta folklivet kvar.

Sjöberg hade sålunda, i likhet med Wikman, en särskild ställning i studier av det svenska folklivet i Finland och Replot var dessutom en speciellt intressant plats. Ämnet, platsen och bygdeforskarens ställning gav därmed tyngd åt premiärnumret. Av samma anledning gavs sannolikt Anders Allardt utrymme.

Den urgamla gemenskapen

Budkavlen vilade som framgått på en idé om brådska; ett försvinnande kulturarv skulle räddas undan glömskan och budkavlen spred budskapet om att det ännu var möjligt om folket i det svenska Finland bidrog. En av dem som var beredd att delta i arbetet var hembygdsforskaren Anders Allardt som redan 1889, med inspiration från landsmålsföreningens arbete, hade gjort den första större sammanställningen av folktro och folksed (Wikman 1955:17). När det första bandet av *Finlands svenska folkdiktning* (1917) följdes av två band med sagor i urval redigerades dessa av Allardt (Ekrem 2014:127). Allardt var, i likhet med Wikman och Sjöberg, väletablerad som utforskare av det svenska Finland. I de artiklar som med anledning av premiärnumret publicerades i pressen presenterades den förre som ”nestorn bland våra folkminnesforskare” (*Pedersöre. Tidning för Jakobstad med omnejd* 7.6.1922).

”Folket och dess traditioner sågs uttryckligen som en resurs, en reservoar av sunda ofördärvade traditioner” skriver Carola Ekrem om den tidiga insatsen att dokumentera folklivet i det svenska Finland (2014:24) och det är en synnerligen passande beskrivning av Allardts bidrag. I *Talkoarbetet i Ö. Nyland*, som också publicerad-

es under *Materialsamlingar och fältforskningar*, målar Allardt upp bilden av en förfluten, harmonisk gemenskap i det svenska Finland.

Den samkänsla, som är ett utmärkande drag för bygdefolket i Östra Nyland, har tagit sig ett vackert uttryck i de s.k. talkotillställningarna. Dessa arbetsfester äro urgamla och ha synbarligen sitt ursprung i den handräckning man gav en eller annan av sina grannar under skördetiden, då rågen börjat ”rinna”. Man skyndade då till hjälp för att icke ”Guds län” skulle gå till spillo. (1922:6)

Bidraget är inte daterat, men beskriver ”urgamla” arbetsfester som manifesterade gemenskap, en vilja att hjälpas åt, kanske insikt om en delad utsatthet. Med beundran noterade Allardt att skördetalkon i regel genomfördes på söndagseftermiddagen då allmogen egentligen borde vila efter en krävande arbetsvecka, men ”våra kärnsunda, starka förfäder kunde dock, som det tycktes, med lätthet undvara denna vila” (1922:6–7).¹³ Allardt beskriver därefter hur allmogen, såväl unga som gamla, samlades inför arbetet och att det förvisso bjöds på sprit ”men försiktigt, ty ett krävande arbete förestod” (1922:7). Den urgamla gemenskapen präglades, enligt Allardt, av harmoni, hälsa och styrka, men även disciplin, moral och skötsamhet. Samtidigt som en generell beundran uttrycks inför kollektivet så träder vissa individer fram med tydligare kontur i Allardts text.

De egentliga storskärarna funnos bland männen, vanligen de äldre, som skaffat sig stor färdighet i att ”svepa” och föra skäran. En sådan storskärare tog vanligen plats på tegen ytterst till vänster och ”förde” ensam nästan hela tegen. Då gick det hett till. Solen stekte, svetten lackade, skärorna blixtrade snabbare fram än vanligt, och den vita skjortan låg lackande våt längs ryggen som hade blivit doppad i sjön. (1922:7)

I bidraget understryks att skördetalkots gemenskap inte var unik, utan sådana uttryck för gemenskap förekom också vid andra tillfällen. När han beskriver potatisupptagning fångas även ett ljudlandskap som ger texten en särskild kvalité.

Under potatisupptagningstiden kunde man i arla morgonstunden, medan ännu skymningen vilade över nejden, höra talkofolket bege sig till potatisåkern. Först hörde man lätta fotsteg på den steniga vägen över skogsbacken och kvittrande glada röster – det var de unga flickorna, som lågmält samspråkande och fnittrande bildade förtruppen. Så följde gossarnas hårdare klackar och starkare stämmor. Så kommo de äldre kvinnorna (gummorna) prattande och sist kom gubben eller ett par gubbar, körande plögen på en kärra. (1922:7–8)

I likhet med bilden av storskärarnas arbete är beskrivningen av rörelsen på väg mot potatisupptagningen knivskarp, men också skönlitterär. Det skönlitterära anslaget är betydelsefullt om man betänker att *Budkavlens* ambition var att mobilisera för det svenska i Finland.¹⁴ Allardt var bekant med genren sedan tidigare. År 1888 hade han publicerat den skönlitterära *En framtidsman. Teckning ur språkstridernas tidevarf* som beskriver en hotad svensk folkkultur (Lönqvist 1983:185). Utöver detta verk publicerade han bland annat *Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogeliv i Nyland* (1885–1908), en samling bestående av fyra skönlitterära folklivsskildringar (formade enligt realismens stilkrav) som också beskrev hotet från förfinskningen samt industrialiseringen (jfr Engman 2016:168). När han beskriver talkoarbetet i *Budkavlens* tycks det vila på samma litterära ideal. Beskrivningarna av talkoarbeten fortsätter i ett snarlikt tonläge och vedtalkon får särskild uppmärksamhet.

Särskilt vacker ter sig den samkänsla och hjälpsamhet, som kommer till synes i de s.k. vedtalkorna. En gammal, fattig inhyseskvinna har icke råd att köpa sig det vedförråd hon behöver för vintern. Hon ställer då till vedtalko. Bönderna begiva sig den dagen vanligen själva till skogen och komma med var sitt lass [...] Av detta upplag dela de med sig [...] och draga sedan efter att ha fullgjort sitt barmhertighetsverk med glatt hjärta hem. (1922:8)

Det harmoniska ersätts emellertid med en mörkare stämning när bidraget avslutas. Förvisso levde hjälpsamhet och sällskaplighet ännu kvar ”men icke så litet av dess forna glada ursprunglighet och omedelbarhet ha dock under trycket av förändrade tidsför-

hållanden nöts av” (Allardt 1922:8). På detta vis anknöt han till känslan av ett hotat svenskt kulturarv, utan att precisera vad som avsågs med ”tidsförhållanden”. Pendlingen mellan ljusa och mörka stämningsslägen ska inte överraska med tanke på att Allardt redan tidigare hade tagit plats i den svenska väckelsen och sannolikt var detta också en anledning till att han gavs utrymme i tidskriftens premiärnummer. Han kunde dessutom förmedla ögonblicksbilder från det förflutna med en skönlitterär finesse. Som kommer att framgå härnäst ingick även Yngvar Heikel, författaren till *Stora själen*, i den svenska rörelsens kärntrupp.

Att dansa sig svensk

I Pyttis Vesterby upptecknades av undertecknad i augusti 1921 följande folkdans, som å platsen utfördes enligt spelmannen Berndt Brinkas anvisningar. Bland den äldre allmogen förekommer dansen ännu i den dag som är. (Heikel 1922:10)

På detta vis inleder Yngvar Heikel bidraget om folkdansen *Stora själen*. Han beskriver noggrant hur dansen skulle utföras och i bidraget ingår även noterna till musiken. För en nutida läsare förefaller bidraget en smula besynnerligt och definitivt kontextlöst. Varför ansågs bidraget så pass viktigt att det skulle tryckas i det första numret av *Budkavlen*? Det enkla svaret är förstås att folkdans i sig uppfattades som ett viktigt inslag i kulturarvet. Intresset för folk-kulturen hade, som nämnts, succesivt ökat under 1800-talet. Som ett led i detta uppstod ett intresse för insamling av folkliga danser (Biskop 2012:38) som förmodades bära spår av nationens minne.¹⁵ Föreningen Brage tog därför tidigt initiativ till en systematisk insamling av danser i Svenskfinland och Heikel var drivande i detta arbete.¹⁶

I introduktionen till *Stora själen* betonas dansens ålderdomlighet, äkthet och i vissa avseenden kontinuitet till den svenska tiden. Det var ”gamla spelmansveteraner” som hade förmedlat kunskapen om ”denna dans, som påstås härstamma från 1700-talet” (Heikel

1922:10). Vid sidan av tradition uppmärksammades läsaren även på dansens egendomlighet.

I Lappträsk, där dansen förekommit blott i en enda by, Hindersby, dansas en annan variant av densamma med 13 turer, av vilka förra delen av turerna har sina motsvarigheter i nedanbeskrivna variant, medan den för alla turer gemensamma ”själen” eller ”själningen” (=slingringen) dansas helt olika, egendomlig även den i sitt slag. (Heikel 1922:10)

Uppteckningen i sig representerade dessutom något sensationellt, nydanande, genom att stegen återgavs, vilket länge hade varit dansforskningens akilleshäla. Att befinna sig i en dansstuga där människor snabbt rörde sig i mer eller mindre komplicerade mönster och i varierande tempo var en utmaning för fältarbetaren. Det var i stort sett omöjligt att hinna registrera vad som hände och på papper fånga dansens rörelser (Biskop 2012:292). Det ges ingen ytterligare information om hur det hade gått till när Stora själen, som alltså ansågs vara en egendomligt komplicerad dans, nedtecknades i Pyttis Vesterby. Genom att undersöka andra källor kan vi emellertid komma metoden på spåren. Det finns nämligen en beskrivning av hur det gick till då Stora själen nedtecknades av Heikel för första gången i Hindersby, Lappträsk.

Beskrivningen återfinns i *På forskningsresor i svenskbygden* (1986) där Heikel blickar tillbaka på sin forskargärning. 1907 hade Brages danslag publicerat ett första häfte med dansbeskrivningar utarbetat av danslagets arbetsutskott, men eftersom ”man var ovan” utelämnades många detaljer och ”beskrivningarna var därför svåra att tolka rätt” (Heikel 1986:36). En särskild dansbeskrivningskommitté som skulle beskriva folkdanser i detalj bildades därför 1910. Kommittén tillkom på Viktor Allardts initiativ (bror till Anders), Thure Roos var ordförande och Heikel sekreterare (Biskop 2007:46).¹⁷ Inledningsvis hade kommittén problem på fältet. Under den första expeditionen 1910 ville allmogen inte medverka ”ty de ansåg det vara syndigt att dansa och ville inte bli till spektakel för ungdomen”. Roos lyckades dock övertala dem efter att ha ”framhållit att de till heder för sin hembygd bidrog till bevarandet av förfäders kultur-

arv” (Heikel 1986:36–37). Året därpå gav sig Roos tillsammans med Heikel åter ut i fält och upptäckte då Stora själen.

Expeditionen färdades med tåg till Lappträsk station och vidare därifrån med skjutskärta till Hindersby som var ”känt i hela trakten för sina skickliga dansare och en del säregna danser” (Heikel 1986:38).¹⁸ Heikel tycks understryka det kulturella avståndet mellan Hindersby och Helsingfors genom att beskriva bytet av färdmedel och de säregna danserna; expeditionen var på väg till en unik plats orörd av moderniteten. Det var en resa i rummet, men också en resa i tiden. Dagen därpå inleddes arbetet och återigen var det Roos som, för att knyta an till Sarah Ahmed (2004), skapade en särskild stämning. Med sin vana att umgås med allmogen överbrygade han avståndet mellan forskare och allmoge ”så att vi genast blev hemvana med varandra” (Heikel 1986:40). Ett viktigt element i detta vilade på ömsesidighet. Danslaget lärde ut några finlands-svenska och rikssvenska folkdanser: ”Livade härav och med glädjande förståelse för värdet av att tillvarataga deras danser var de ivriga att förevisa så många av sina danser som de kunde. Och det var icke så få” (Heikel 1986:40). Stora själen var en av de danser som visades upp, vilket särskilt betonas i Heikels minnen.

En av de intressantaste var fyra-pars dansen ”Stora själen”, vilket betyder stora slingringen och vilken dans ingen förr kunnat uppteckna och av inga andra än Hindersbyborna dansas på så sätt, som den dansades här, ehuru dansen enligt gamla spelmäns utsago förekommit allmänt på bröllop och andra fester i byn redan på 1830-talet. (Heikel 1986:40)

Dansen hade aldrig förr upptecknats och Heikel är uppenbart nöjd med att han lyckades fånga den komplicerade slingringen: ”Först såg det ut som om alla gått i en röra om varandra och det var en gåta hur envar återkom till sin plats” men genom att följa *en* persons rörelser ”löstes gåtan” (Heikel 1986:40). Dansens gåta löstes emellertid inte enbart genom att observera, utan också genom att delta i dansen: ”Då vi ritat upp deras rörelser på papper, gick vi med i dansen och dansade slingringen, utgående från fyra olika platser. Sedan upptecknades *genast* alla detaljer” (Heikel 1986:40).

I *Finlands svenska folkdiktning* betonar Heikel också dansens svårighetsgrad, det var endast Hindersbyborna som klarade av dansen medan ”övriga sockenbor på grund av dansens invecklade karaktär haft svårighet att inlära densamma” (Heikel 1938:420).

Det är alltså inte av en händelse som just Stora själen ingick i detta nummer av *Budkavlen*; dansen representerade ett värde i sig, en kulturskatt, samtidigt som metoden var banbrytande (Biskop 2007:57).¹⁹ Utöver detta var bidraget viktigt av ytterligare en anledning. Genom att beskriva dansen samt dessutom inkludera noterna skulle läsaren kunna lära sig hur att själv utföra dansen och därmed bidra till en revitalisering av det svenska kulturarvet i Finland (jfr Biskop 2012:30). Heikel avslutar bidraget med ett välmenat råd: ”I Pyttis dansas i regeln alla 18 turer, men vid uppvisning kan dansen förkortas, t.ex. så att man dansar endast turerna 1, 2, 3, 8, 13 och 18” (1922:15). Man skulle dansa sig svensk i Finland och tidskriften bidrog genom att publicera både toner och beskrivningen till den komplicerade, ålderdomliga dansen Stora själen. Något som hade varit otänkbart tio år tidigare.

Avslutande reflektion

Hur mobiliserade *Budkavlen* ett intresse för tidskriften och i förlängningen ett engagemang för det svenska i Finland? Författarna, Wikman, Sjöberg, Allardt och Heikel, var alla kända namn i den samtida svenska rörelsen, vilket sannolikt var betydelsefullt när en ny tidskrift skulle lanseras. Men innehållet i sig var förstås minst lika viktigt. Den inledande programförklaringen knöt an till starka känslor som cirkulerade i samhället, såsom behovet att värna ett hotat svenskt kulturarv och brådskan som krävdes i detta arbete. Programförklaringen var i detta avseende en emotionell praktik, men också en ideologisk kompass och ett vetenskapligt ställningstagande. Både professionella folklivsforskare och mer amatöraktiga hembygdsforskare hade en uppgift att fylla: Kulturen skulle dokumenteras, utforskas och fästas i territoriet. Vissa platser lyftes därvidlag fram som särskilt betydelsebärande. Flera bidrag

fokuserade på Österbotten eftersom detta område sedan tidigare hade en särställning i den svenska väckelsen. Här fanns fortfarande en levande, ursprunglig och äkta svensk folkkultur. Genom att dessutom framställa det förflutnas landskap som magiskt, annorlunda, spelade möjligtvis *Budkavlen* ytterligare på den tänkta läsekretsens känslor. I ett samhälle som präglades av modernitetens framåtriktade, rationella hållning utgjorde det förflutnas annorlundahet en lockande kontrast.

Det känslomässiga anslaget träder också fram i människosynen: De som bar den svenska kulturen på sina axlar visade prov på flera eftersträvansvärda egenskaper såsom hälsa, fysisk styrka, disciplin, moral och skötsamhet. Beskrivningen av, eller (re)produktionen av ett särskilt finlandssvenskt subjekt, hade skönlitterära kvalitéer, vilket sannolikt också var signifikant i syfte att mobilisera för det svenska i Finland. I relation till denna målsättning var folkdansens närvaro i *Budkavlen* också betydelsefull. Folkdans uppfattades som ett viktigt inslag i kulturarvet och dansens ålderdomliga autenticitet betonades. Samtidigt representerade Stora själen en banbrytande metod genom att dansstegen återgavs. Endast några år tidigare hade så detaljerade dansbeskrivningar inte varit möjliga att göra. Genom att beskriva dansen (och inkludera noterna) uppmanades dessutom läsaren själv att lära sig dansen och på så sätt bidra till en revitalisering av det svenska kulturarvet i Finland.

I efterhand tycks möjligtvis bidragen i det första numret av tidskriften uddlösa, men det var en politisk budkavle som sändes till läsare, gynnare och vänner. Det svenska i Finland var hotat och nu manades till samling. *Budkavlen* mobiliserade genom att glänta på dörren till ett autentiskt, annorlunda och fantasieggande landskap samtidigt som tidskriften manade till mer forskning kring en högexplosiv politisk fråga.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

- Allardt, Anders 1922. ”Talkoarbetet i Ö. Nyland”. *Budkavlen*.
Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning. Årgång 1.
- Heikel, Yngvar 1922. ”Stora själen”. *Budkavlen*. *Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning*. Årgång 1.
- Pedersöre. *Tidning för Jakobstad med omnejd* 7.6.1922.
- Sjöberg, Wilhelm 1922. ”Seder och bruk vid slakt i Replot”. *Budkavlen*.
Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning. Årgång 1.
- Sjöberg, Wilhelm 1922. ”Ortstraditioner”. *Budkavlen*. *Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning*. Årgång 1.
- Wikman K.Rob.V. 1922. ”Till läsaren”. *Budkavlen*. *Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning*. Årgång 1.
- Wikman K.Rob.V. 1922. ”Trädet – människan”. *Budkavlen*. *Meddelanden utgivna av Brages sektion för folklivsforskning*. Årgång 1.

Litteratur

- Ahmed, Sara 2004. “Affective Economies”. *Social Text*, Vol. 22, Nr 2.
- Ahmed, Sara 2014. “Not In the Mood”. *New Formations: A Journal of culture/theory/politics*, Vol. 82.
- Allardt, Anders 1885: *Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogelif i Nyland*. 1 samlingen. Åbo: Adolf Allardt.
- Allardt, Anders 1886: *Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogelif i Nyland*. 2 samlingen. Björneborg: Adolf Allardt.
- Allardt, Anders 1888. *En framtidsman: Teckning ur språkstridernas tidevarf*. Kotka: Bärlund.
- Allardt, Anders 1890. *Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogelif i Nyland*. 3 samlingen. Borgå: Werner Söderströms förlag.
- Allardt, Anders 1908. *Byberättelser. Bilder ur svenskt allmogelif i Nyland*. 4 samlingen. Helsingfors: Helios.
- Biskop, Gunnel 2007. *Dans i lag. Den organiserade folkdansens framväxt samt bruk och liv inom Finlands Svenska Folkdansring rf under 75 år*. Helsingfors: Finlands Svenska Folkdansring.

- Biskop, Gunnel 2012. *Dansen för åskådare. Intresset för folkdansen som estradprodukt och insamlingsobjekt hos den svenskspråkiga befolkningen i Finland under senare delen av 1800-talet*. Diss. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Ekrem, Carola 2014. ”Belysandet af vår allmoges andliga lif. Traditionsinsamlingen inom Svenska litteratursällskapet”. I: Ekrem, Carola, Gustavsson, Pamela, Hakala, Petra & Korhonen, Mikael: *Arkiv, minne, glömska: arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885-2010*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Engman, Max 2016. *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Forsblom, Walter F. 1917. ”Sydösterbottniska plog- och budkavlar”. *Folkloristiska och etnografiska studier. II*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- Frykman, Jonas 2012. *Berörd. Plats, kropp och ting i fenomenologisk kulturanalys*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Gardberg, John 1963. ”Den Unge Gabriel Nikander”. *Budkavlen*, årgång 40–41.
- Gustavsson, Karin 2014. *Expeditioner i det förflutna: etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början*. Diss. Stockholm: Nordiska museet.
- Heikel, Yngvar (red.) 1915. *36 danser utgivna av Brages sektion för folkdans*. Helsingfors: Brage.
- Heikel, Yngvar 1938. *Finlands svenska folkdiktning, VI Folkdans, B, Dansbeskrivningar*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Heikel, Yngvar 1986. *På forskningsresor i svenskbygden*. Helsingfors. Brages årsskrift 1974–1986.
- Latour, Bruno 1998. *Artefaktens återkomst. Ett möte mellan organisationsteori och tingens sociologi*, Stockholm.
- Lundin, Johan A. & Nilsson, Fredrik. ”En gränslöst god svensk moral? Invalidertransporter, känslor och moralisk positionering”. I: Nyzell, Stefan & Lindholm, Susan (red.): *Människor, mening och motstånd. En vänbok till professor Mars Greiff*. Skrifter med historiska perspektiv, 24. Malmö Universitet.
- Lönnqvist, Bo 1983. ”Folkkulturen i svenskhetens tjänst”. I: Engman, Max & Stenius, Henrik (red.): *Svenskt i Finland 1. Studier i språk*

- och nationalitet efter 1860*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lönnqvist, Bo 1986. ”Yngvar Heikel som fältforskare”. I: *På forskningsresor i svenskbygden*. Helsingfors. Brages årsskrift 1974–1986.
- Meinander, Henrik 2015. ”Språkfrågan sedan 1863”. I: Sjöblom, Stefan & Sandberg, Siv (red.): *Makten Att Kombinera: Utmaningar, vägval och handlingskraft i Svenskfinland*. Helsingfors: Svenska kulturfonden.
- Nikander, Gabriel 1919. ”Byar och gårdar”. I: *Det svenska Finland. Bygden*. Volym 1. Helsingfors: Holger Schildts Förlagsaktiebolag.
- Nilsson, Fredrik 2000. *I rörelse: politisk handling under 1800-talets första hälft*. Lund: Nordic Academic Press.
- Nilsson, Fredrik 2011. *I ett bolster av fett. En kulturhistoria om övervikt, manlighet och klass*. Lund: Sekel.
- Nilsson, Fredrik 2021. ”Gabriel Nikander. Banbrytare i spänningsfältet mellan politik och vetenskap”. I: Nilsson, Fredrik & Åström, Anna-Maria (red.): *Nordisk etnologi vid Åbo Akademi: Metamorfoser och kontinuitet*. (under utgivning)
- Persson, Bengt-Arne 1961. *Studier i skånskt byväsen med särskild hänsyn till byordningarna och deras funktion efter 1742*. En djupundersökning i nordvästra Skåne. Luggude, Rönneberga, Onsjö och Harjagers härader. Licentiatavhandling, Etnologiska institutionen. Lund.
- Rask, Henry 2006. ”Brage i tiden”. I: Lönnqvist, Bo, Bergman, Anne & Lindqvist, Yrsa (red.): *Brage 100 år. Arv – Förmedling – Förvandling*. Brage årsskrift 1991–2006.
- Scheer Monique 2012. “Are Emotions a Kind of Practice (and Is That What Makes Them Have a History)? A Bourdieuan Approach to Understanding Emotion”, *History and Theory* 51, 193–220.
- Storå, Nils 1992. “Five ethnologies. The rise of Finnish ethnology from a Finland-Swedish point of view”. I: Räsänen, Matti (red.): *Pioneers. The History of Finnish Ethnology*. Studia Fennica. Ethnologica. Helsingfors: SKS
- Sørensen, Jørgen Würtz 1988. ”Budstikken går. Bønders oprørspraksis i nordisk middelalder”. I: Bøgh, Anders, Sørensen, Jørgen Würtz & Tvede-Jensen, Lars (red.): *Til kamp for friheden. Sociale Oprør i Nordisk Middelalder*. Ålborg: Bogsmøden.

- Villstrand, Nils-Erik 2018. *Åbo Akademi i sin början. 1918–1945*. Åbo: Åbo Akademi Förlag.
- Wickström, Mats 2020. ”Holger Schildt och den svenska jordens moraliska pris våren 1921”. *Finsk Tidskrift*, (6), 7–30.
- Wikman K.Rob.V. 1914. ”Österbottens svenskar”. *Svenskt i Finland. Ställning och strävanden*. Helsingfors: Söderström & Co.
- Wikman, K.Rob.V. 1955. ”Finlandssvensk folkminnesforskning. Historia och idéer under ett sekel”. *Budkavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för Nordisk etnologi vid Åbo Akademi*, nr 1–4.
- Wikman, K.Rob.V. 1968. ”Institutet för nordisk etnologi vid Åbo Akademi 1927–1968. Återblick, målsättning och eftermäle”. *Budkavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för Nordisk etnologi vid Åbo Akademi*
- Åström 2006. ”Budkavlar och Laboratorier. Brages gamla och nya sektion för folklivsforskning”. I: Lönnqvist, Bo, Bergman, Anne & Lindqvist, Yrsa (red.): *Brage 100 år. Arv – Förmedling – Förvandling*. Brage årsskrift 1991–2006.

Noter

- 1 Artiklarna är författade av män, vilket gäller hela numret. Det saknades dock inte kvinnliga insamlare under denna tid och här kan det nämnas att Edit Lindblom blev Svenska litteratursällskapets första kvinnliga stipendiat redan 1902 (Ekrem 2014:62). Trots det dröjde det innan kvinnor såsom Ragna Ahlbäck fick en mer framträdande plats som folklivs- och folkminnesforskare.
- 2 När tankarna om ett svenskt lärosäte viss oro i finskspråkiga miljöer; det uppfattades som ett uttryck för separatism (Villstrand 2018:60–62).
- 3 Under denna fas finns det till viss del konkurrerande finlandssvenska rörelser. Bygdesvenskheten, med framträdande personligheter som Freudenthal, hade som huvudmål att bevara det folkliga svenska kulturarvet. Kultursvenskheten, däremot, verkade primärt för att bevara vad som ansågs vara den högre svenska bildningskulturen (Biskop 2012:37).
- 4 Några dagar efter partiets konstituerande möte, på Johan Vilhelm Snellmans 100-årsdag 12 maj, grundades också Finskhetsförbundet. Snellman hade sedan 1800-talets mitt verkat för att finskan skulle vara det enda officiella språket i Finland. Under det kommande året avsåg sig 100 000 finnar samordnat sitt svenska namn och ersatte detta med ett finskt (Meinander 2015:11).

5 I artikeln återkommer begreppet kulturarv. Begreppet syftar genomgående på de samtida folklivs- och folkminnesforskarnas definition; den folkliga materiella och immateriella kulturen i Finlands svenskspråkiga bygder.

6 I Sverige kodifierades 1742 en gammal sedvanerätt i den så kallade mönsterbyordningen som var ett uttryck för centraldirigering och kom att påverka byorganisationen långt fram under 1800-talet. Mönsterbyordningen var statligt initierad och målet var att skapa ordning i ett allt mer socialt differentierat samhälle (Persson 1961:9–11). Det är oklart om budkavlen följde samma ordning i Finland, men det är inte osannolikt.

7 Wikman och Nikander hade båda varit aktiva i arbetet med tidskriften (Wikman 1955:21).

8 Hembygdsrörelsen hade tagit form under 1890-talet och 1908 startade Robert Boldt Centralutskottet för hembygdsforskning i Finland, vilket gav upphov till allt fler hembygds museer och -föreningar. Utskottet startade även tidskriften *Hembygden* (Storå 1992:93, Engman 2016:215–217).

9 När Wikman 1918 tog över posten som föreståndare för SLS arkiv och bibliotek (samt som huvudredaktör för *Finland svenska folkdiktning* respektive folkloristiska och etnografiska studier) betonade han på ett snarlikt sätt bandet mellan arkivet, vetenskapen och bygdeforskningen (Ekrem 2014:93).

10 Detta kommer även till uttryck i Wikmans (1914) skildringar av folklynnnet i Österbotten.

11 Det pågår en bitvis uppjagad debatt vid denna tid om förfinsknings av marken till följd av att svenskspråkiga av olika anledningar sålde gårdar eller mark till finsktalande (t.ex. Wickström 2020, Engman 2016:384–386). Nikander manade exempelvis till återköp av ”svenska” lantegendomar (Gardberg 1963:59).

12 Utöver folktro och seder upptecknade Wilhelm Sjöberg såväl dansmelodier som danser. Han var bland de första som kunde uppteckna både dansens melodi och till viss del dessutom beskriva utförandet (Biskop 2012:283, 317).

13 Allardt tycks här uttrycka en romantisk idé om ett starkt, friskt förr innan moderniteten försvagade civilisationen, vilket var en vanligt förekommande tankefigur under 1800-talet och det inledande 1900-talet (jfr Nilsson 2011).

14 En litterär ambition var inte alldeles ovanlig bland tidiga folklivsskildrare och förekom även i Sverige (Nilsson 2011:52–53).

15 För en utförlig redogörelse för folkdansens kulturhistoria och samlingsarbete hänvisas till Gunnel Biskop (2007, 2012).

16 Heikel publicerade flera alster om danser. En av de tidigaste är 36 danser (1915). I *Finlands svenska folkdiktning, VI Folkdans, B, Dansbeskrivningar*, betonar Heikel folkdansens betydelse i folktraditionen: ”Våra svenskbygders gamla danser äro i sin mån ett uttryck för allmogens lynne och särdrag och därigenom väl värda att tillvaratagas. Även om många av dessa dansers ursprung kan härledas

från äldre salongs-danser och äro av främmande härstamning, har vår allmog dock omformat och tryckt sin prägel på dem i många detaljer, som vittna om de olika bygdernas typiska danssätt” (Heikel 1938:9). Heikel var djupt involverad i Brages arbete och utöver detta hade han ett engagemang inom Svenska folkpartiet (Lönnqvist 1986:9).

17 Allardt anses vara en pionjär på området och hade redan i slutet av 1880-talet gjort uppteckningar av danser i Lappträsk (Biskop 2012:175), men utan att beskriva dessa i detalj. Vid sidan om Viktor Allardt lämnade även, som nämnts, Wilhelm Sjöberg in dansuppteckningar till SLS (Biskop 2012:317).

18 Karin Gustavsson har i sin avhandling om etnografiska expeditioner i Sverige vid samma tid betonat just hur insamlandet skedde med utgångspunkt i en blick som sökte efter det unika, det säregna (2014).

19 Danslagets metod tycks dock redan användas inom Finska Folkdansens Vänner (Biskop 2012:317).